

БІЗНЕС І ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ КОНФЛІКТУ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПОШУКИ НОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ

Вступ

Носієм обов'язків щодо прав людини традиційно вважається держава. Первісно це було пов'язано з тим, що саме держава розглядалася як головна загроза правам людини, а тому саме вона виступила адресатом, якому спрямовується вимога поважати права людини. Цей аспект взаємовідносин людини і держави, який зберігає свою актуальність і сьогодні, поступово було доповнено вимогами захищати (у тому числі від порушень з боку третіх осіб) і забезпечувати реалізацію.

Протягом другої половини ХХ ст. під впливом різних процесів, у першу чергу глобалізаційних, усе більш помітним ставав вплив недержавних суб'єктів на права людини. Особливо гостро питання такого впливу поставало в ті моменти, коли держави виявлялися неспроможними виконувати свою роль інструменту захисту прав людини.

Професор Джон Раггі, який відіграв визначальну роль у розробці сучасної концепції бізнесу і прав людини в міжнародному праві прав людини, описує ці процеси так:

Обов'язок держави захищати права людини від порушень є основоположним. Він включає в себе захист від зловживань з боку третіх осіб. З чим ми стикнулися, коли працювали над питанням бізнесу і прав людини? У переважній більшості випадків держави не мають чіткого розуміння своїх конкретних зобов'язань щодо забезпечення дотримання бізнесом прав людини. Відповідне розуміння відсутнє й на рівні міжнародних стандартів у сфері прав людини. Договірні органи ООН з прав людини лише епізодично посилалися на них.

Одне з моїх завдань у рамках мандата Спеціального доповідача ООН полягало в тому, щоб залучити держави до серйозних дискусій про те, що «бізнес і права людини» не є маленькою самодостатньою коробкою. Питання бізнесу і прав людини є наскрізними: вони постають, коли йдеться про корпоративні відносини, обіг цінних паперів, укладення

¹ Олена Олександрівна Уварова, кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри теорії і філософії права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого.

Olena Uvarova, Candidate of Legal Sciences, Associate Professor at the Department of Theory and Philosophy of Law, Yaroslav Mudryi National Law University.
e-mail: uvarova.info@gmail.com

інвестиційних договорів і торгових угод. В усіх сферах бізнес-діяльності є питання прав людини. І держави не приділяють їм увагу².

«Сьогодні є абсолютно очевидним, що компанії – незалежно від того, локальні чи мультинаціональні, публічні чи приватні – значно впливають на права людини, як позитивно, так і негативно»³. Із цієї думки починаються численні наукові публікації, аналітичні огляди, експертні доповіді, методичні рекомендації, присвячені проблематиці, що лежить у площині «Бізнес і права людини». Адаже «бізнес відіграє важливу роль у житті усіх людей, і те нагромадження питань, пов'язаних із правами людини, які ставляться перед бізнесом сьогодні, ніколи ще не було таким значним»⁴. Вплив бізнесу на права людини може зачіпати різних суб'єктів – працівників, мігрантів, уразливі групи (дітей, людей з інвалідністю, людей старшого віку тощо) – у різні способи – як позитивні (створення робочих місць, взаємодія з громадою, надання доступу до необхідних послуг і товарів тощо), так і негативні (дискримінація, експлуатація, шкода навколишньому середовищу та ін.), і в межах різних видів економічної діяльності (сільське господарство, текстильна промисловість, нафто- і газодобувна промисловість, фінансові, освітні, медичні послуги тощо).

Бізнесу адресовано вимогу поважати права людини при здійсненні господарської діяльності як у межах національних кордонів, так і поза ними таким чином, щоб попереджати й уникати будь-якого потенційного прямого чи непрямого негативного впливу – як у межах підприємства (і для безпосередніх працівників, і для тих, хто задіяний у ланцюгах поставок), так і ззовні – навколишнє середовище, члени громади, споживачі тощо.

Наявні напрацювання за цією тематикою вказують на її високу актуальність. Керівні принципи щодо бізнесу та прав людини, а також рекомендації щодо їх імплементації, вироблені ООН⁵, документи, що приймаються на рівні Ради Європи (серед них – Рекомендації Комітету Міністрів державам-членам щодо прав людини і бізнесу від 2 березня 2016 р.⁶), правове регулювання в країнах ЄС, США та інших країнах світу, стандарти, які виробляються міжнародними і регіональними організаціями, правові позиції судових інституцій – усе це вказує на те, що змінюється

² Interview with John G. Ruggie; International Committee of the Red Cross, 30 Sep. 2012, cited July 15, 2019, <https://www.icrc.org/en/international-review/article/interview-john-g-ruggie>.

³ Business and Human Rights; Danish Institute on Human Rights, cited July 15, 2019, <https://www.humanrights.dk/business-human-rights>.

⁴ Platform for Human Rights Indicators for Business – HRIB; Danish Institute on Human Rights, cited July 15, 2019, <https://business-humanrights.org/en/platform-for-human-rights-indicators-for-business-hrib>.

⁵ Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations 'Protect, Respect and Remedy' Framework; Office of the High Commissioner for Human Rights, cited July 15, 2019, https://www.ohchr.org/documents/publications/GuidingprinciplesBusinesshr_eN.pdf.

⁶ Recommendation CM/Rec(2016)3 of the Committee of Ministers to member States on human rights and business (Adopted by the Committee of Ministers on 2 March 2016 at the 1249th meeting of the Ministers' Deputies); Council of Europe, cited July 15, 2019, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805c1ad4.

концепція прав людини: прямим адресатом відповідних вимог стає не тільки держава, а й бізнес. Завданням держав на національному рівні стає створення ефективного механізму попередження порушень прав людини з боку бізнесу і мінімізація ризиків таких порушень. Дискусії з цього приводу спрямовані на вироблення відповідних рекомендацій, дорожньої карти, яка б дозволила прийти до найбільш ефективного втілення в життя ідеї про те, що не тільки на державу, а й на бізнес покладено зобов'язання поважати права людини⁷.

Концепція бізнесу і прав людини перебуває в активній фазі формування, часто досить хаотичного і непослідовного – як відповідь, іноді запізнена, на найбільш гострі виклики сьогодення. Серед таких викликів – підвищений ризик порушення прав людини в період конфлікту.

Метою цієї статті є оцінка можливості вироблення міждисциплінарного підходу до визначення правової моделі ефективного забезпечення поваги прав людини з боку бізнес-акторів у період конфлікту. Для цього в межах дослідження, покладеного в основу цієї статті, вивчено представлені сьогодні в різних наукових дисциплінах теорії щодо ролі бізнесу в умовах конфлікту та його можливого впливу на права уразливих індивідів і їх груп й на сам конфлікт у цілому.

Бізнес як адресат вимог у сфері захисту прав людини

Міжнародне право прав людини відіграє важливу роль на національному рівні та має прямий вплив на внутрішнє законодавство. У зв'язку з тим, що міжнародні договори про права людини покладають зобов'язання на свої держави-учасниці, це має важливі наслідки для всіх національних органів влади⁸. Як відзначається у Доповіді Венеціанської комісії про імплементацію міжнародних договорів про права людини в національне законодавство та про роль судів, «станом на зараз майже всі держави є членами різних договорів про права людини, ухвалених на глобальному рівні (особливо в ООН і Міжнародній організації праці) чи на рівні регіональних організацій (зокрема, таких як Рада Європи, Організація Американських держав і Африканський союз)». При цьому, хоча принципи, які передбачено цими договорами, мають зобов'язальний характер для всіх без винятку держав-учасниць, держави різними способами імплементують положення договору у свої національні правові порядки (див. п. 12).

З точки зору класичного підходу права людини у сучасному світі є у певному сенсі вимогами, які адресовані державам. Таке розуміння прав людини цілком відповідає

---

⁷ Florian Wettstein, *Multinational Corporations and Global Justice Human Rights Obligations of a Quasi-Governmental Institution*. Stanford Business Books; 1 edition, 2009; Elisabeta Ramona, "Business and human rights: from soft law to hard law?" *CÍRLIG Juridical Tribune* 6, 2 (2016): 228–46.

⁸ Report on the implementation of international human rights treaties in domestic law and the role of courts, adopted by the Venice Commission at its 100th plenary session (Rome, 10–11 October 2014). CDL-AD(2014)036-e; Venice Commission, cited July 15, 2019, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2014\)036-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2014)036-e).

класичній структурі прав людини, в якій є адресат (носіїв зобов'язань), власне носій права та предмет права (вимоги)⁹.

Але держави не є єдиними носіями обов'язків згідно з міжнародним правом, у тому числі й у сфері прав людини. Уже усталеним є визнання фізичних осіб суб'єктами прямої відповідальності за міжнародні злочини піратства і рабства. Міжнародні військові трибунали, створені після Другої світової війни, підтвердили, що фізичні особи несуть відповідальність за злочини проти миру, військові злочини та злочини проти людяності, а також накладають відповідальність на тих, хто перебуває під їхньою юрисдикцією – у тому числі офіційних співробітників. З набуттям чинності Статуту Міжнародного кримінального суду у 2002 р. також стало можливим притягнення до відповідальності окремих фізичних осіб, які вчинили злочин геноциду, злочини проти людяності та військові злочини¹⁰.

Поступово утвердилося і визнання корпорацій суб'єктами міжнародного права, що стало наслідком виходу за рамки класичних концепцій прав людини. Це означає, що бізнес-актори стають, серед іншого, носіями зобов'язань у сфері прав людини. З точки зору теорії прав людини такий висновок заснований на більш загальній тезі про горизонтальну дію прав людини, згідно з якою вимоги щодо їх поваги можуть бути звернені і до недержавних суб'єктів (національні та міжнародні неурядові організації, корінні народи та національні меншини; правозахисники; терористи; воєнізовані групи; автономні округи; інтернаціоналізовані території; транснаціональні корпорації; фізичні особи). Багато з цих груп опікується просуванням прав людини, у той час як інші, навпаки, потурають злочинним діям або навіть скоюють злочини, спрямовані проти життя та прав людини. «Горизонтальна дія» прав людини передбачає, що кожна людина і кожна суспільна структура («орган суспільства», англ. *organ of society*) зобов'язані робити свій внесок у створення атмосфери, що сприяє здійсненню прав людини. Тому очевидним на сьогодні є те, що зобов'язання у сфері прав людини є універсальними і стосуються всіх – як державних, так і недержавних акторів (суб'єктів)¹¹.

При цьому зміст таких зобов'язань є різним. Сучасне право прав людини накладає на державу три рівні зобов'язань: зобов'язання поважати, захищати та забезпечувати (англ. *obligations to respect, protect and fulfill*).

⁹ Роберт Алексі, «Інституціоналізація прав людини в демократичній конституційній державі», у *Філософія прав людини*, за редакцією Ш. Госепата та Г. Ломанна, пер. з нім. О. Юдіна та Л. Доронічевої (Київ: Ніка-Центр, 2008), 172–90.

¹⁰ Implementation of general assembly resolution 60/251 of 15 march 2006 entitled “Human rights council” “Business and Human Rights: Mapping International Standards of Responsibility and Accountability for Corporate Acts” Report of the Special Representative of the Secretary-General (SRSG) on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises.; Office of the High Commissioner for Human Rights, cited July 15, 2019, <https://www.business-humanrights.org/sites/default/files/media/bhr/files/SRSG-report-Human-Rights-Council-19-Feb-2007.pdf>.

¹¹ Ганна Христова, “Зобов'язання держави у сфері прав людини,” у *Велика українська юридична енциклопедія*: у 20 т. Т. 3: Загальна теорія права (Харків: Право, 2017), 167.

Зобов'язання поважати (англ. *obligations to respect*) вимагають від держави утримання від будь-яких дій, які можуть позбавити осіб можливості користуватися своїми правами або здійснювати ці права власними зусиллями. Зобов'язання поваги до прав людини переважно охоплюють невтручання держави в їх реалізацію.

Зобов'язання захищати (англ. *obligations to protect*) вимагають, щоб держава запобігала порушенням прав людини третіми особами. Вони охоплюють обов'язки держави: а) запобігати порушенням прав і свобод з боку будь-якого індивіда або іншого недержавного «актора» (англ. *non-state actor*); б) уникати та усувати будь-які спонукання до порушень прав з боку третіх осіб; в) забезпечити доступ до засобів правового захисту у випадках порушень прав людини з метою запобігання подальшим зазіханням, відновлення порушеного права та справедливої компенсації постраждалому.

Зобов'язання забезпечувати (сприяти реалізації) (англ. *obligations to fulfil*) передбачають, що держави повинні вживати заходів (законодавчих, судових, адміністративних, освітніх та ін.) для забезпечення особам можливостей задовольняти основні потреби, гарантовані правом прав людини, що не можуть бути задоволені тільки їх особистими зусиллями. Це ключове зобов'язання держави щодо економічних, соціальних і культурних прав, однак воно також стосується й громадянських та політичних прав.

На бізнес покладається обов'язок поважати права людини, що означає діяти з належною обачністю (*due diligence*), щоб уникнути порушень прав людини та вжити заходи для запобігання та подолання негативних впливів на права людини, які зумовлені його діяльністю.

Хоча договори про права людини не містять чітких загальних державних обов'язків для запобігання порушенням прав людини з боку підприємств, деякі міжнародні інструменти з прав людини стосуються так чи інакше підприємницької діяльності. Відповідно ці інструменти можуть мати значення для розуміння сфери застосування «державного обов'язку захисту» від порушень прав людини, пов'язаних з бізнесом, і повинні братися до уваги національними судами і міжнародними судами при розгляді справ про порушення прав людини. Наприклад, стандарти, прийняті Міжнародною організацією праці (МОП), визначають основні права працівників та відповідні зобов'язання держав та вимог для роботодавців у різних сферах. Відповідно до Декларації МОП основних принципів та прав у світі праці, усі держави-члени МОП повинні поважати права робітників на свободу об'єднань та право на колективні переговори, а також на право на свободу від примусової праці, дитячої праці та дискримінації у сфері працевлаштування (Преамбула Декларації). Окремі держави також зобов'язані поважати права, визнані іншими ратифікованими ними конвенціями МОП.

Крім того, про зобов'язання держави щодо захисту від окремих видів порушень прав людини з боку бізнесу включено до договорів ООН з прав людини, які

стосуються захисту окремих (уразливих) груп населення. Наприклад, Міжнародна конвенція про права осіб з інвалідністю від 13 грудня 2006 р. вимагає від держав-учасниць «вжити всіх відповідних заходів для усунення дискримінації на основі інвалідності будь-якою особою, організацією або приватним підприємством» (стаття 4 (e)), а Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 р. передбачає, що держави-учасниці зобов'язуються «вживати всіх відповідних заходів для усунення дискримінації щодо жінок будь-якою особою, організацією або підприємством» (стаття 2 (d)).

Комітет ООН з прав людини визнав, що держави мають зобов'язання як позитивного, так і негативного характеру згідно з Міжнародним пактом про громадянські та політичні права, оскільки права, захищені цим Пактом «застосовуються до відносин між приватними особами або організаціями». Відповідно Комітет ООН з прав людини вважає, що «у сферах, що стосуються основних аспектів звичайного життя, таких як робота або житло», окремі особи підлягали захисту з боку держави у значенні статті 26 Пакту від «приватних осіб або організацій».

З точки зору регіональних систем захисту прав людини, то варто відзначити, що Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод запроваджений механізм захисту від порушень прав людини з боку приватних осіб (див. справи: *Lopez Ostra v. Spain* (1994), *Taşkin and Others v. Turkey* (2005), *Guerra and Others v. Italy* [GC] (1998)). Цей механізм доповнено тими засобами захисту економічних і соціальних прав, які гарантовані Європейською соціальною хартією (переглянутою) від 3 травня 1996 р. Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії (переглянутої), прийнятий у 1995 р., передбачає систему колективного оскарження, тобто дає можливість соціальним партнерам та окремим неурядовим організаціям подавати колективні скарги через Європейський комітет соціальних прав із твердженнями про невиконання державою-учасницею своїх зобов'язань за Хартією. Однак, як і у випадку з Європейським судом, скарги можуть подаватися лише проти держав у зв'язку з порушеннями їхніх договірних зобов'язань, а не безпосередньо проти підприємств.

Однак центральним документом у розкритті змісту обов'язку держави захищати права людини від порушень з боку бізнесу є Керівні принципи ООН.

Керівні принципи ООН щодо бізнесу і прав людини є складовою частиною механізму ООН із захисту прав людини від зазіхань з боку бізнесу. Керівні принципи стали результатом роботи спеціально призначеного Комісією ООН з прав людини Спеціального Представника Генерального секретаря Джона Ратгі з метою визначення стандартів корпоративної відповідальності та підзвітності транснаціональних корпорацій та інших підприємств щодо прав людини. У 2008 р. Дж. Ратгі розробив і представив Раді ООН з прав людини Рамкову концепцію ООН «Захист, дотримання і засоби захисту», на основі якої в подальшому було розроблено Керівні

принципи були одногосно схвалені Радою з прав людини в червні 2011 р. У своїй Доповіді, де було представлено Керівні принципи щодо бізнесу і прав людини, Дж. Раггі відзначив, що корінна причина труднощів у відносинах між бізнесом і правами людини криється сьогодні у викликаних глобалізацією управлінських прогалинах – між розмірами і впливом економічних сил і учасників і здатністю держав усувати створювані ними негативні наслідки. Це, у свою чергу, створює умови, за яких стає можливим вчинення протиправних дій компаніями, підприємствами без будь-яких адекватних санкцій або засобів відшкодування шкоди. Тому важливим завданням стає скорочення та у кінцевому рахунку повне усунення цих прогалин стосовно прав людини¹².

У рамках виконання свого мандату Дж. Раггі проводив консультації за участю різних зацікавлених сторін на п'яти континентах; здійснив понад два десятки дослідницьких проектів, у тому числі за сприяння міжнародних юридичних фірм та інших експертів з правових питань, неурядових організацій, міжнародних установ і окремих зацікавлених осіб; підготував понад 1 000 сторінок документів; отримав і розглянув близько 20 доповідей; а також представив дві доповіді Комісії з прав людини і Раді з прав людини. Широка, всеохоплююча і прозора робоча програма мандата дала можливість Спеціальному представникові обмірковувати виклики, чути і вивчати різні точки зору, а також розробляти ідеї про найкращі практики¹³. Саме це і забезпечило Керівним принципам авторитет, незважаючи на те, що цей документ є «м'яким правом», який автоматично не створює жодних юридичних наслідків для держав¹⁴.

Основні положення щодо захисту прав людини від порушень з боку бізнесу ґрунтуються на диференційованих, але взаємодоповнюючих обов'язках і охоплюють три ключові принципи:

(а) зобов'язання держави щодо поваги, захисту та реалізації прав людини й фундаментальних свобод;

(б) роль бізнес-структур як спеціалізованих органів суспільства, на які покладено виконання спеціальних функцій і до яких висувається вимога діяти відповідно до усіх застосовних законів і дотримуватися прав людини;

¹² Report of the Special Representative of the Secretary-General, Protect, Respect and Remedy: A Framework for Business and Human Rights, UN Doc A/HRC/8/5, 7 April 2008; Office of the High Commissioner for Human Rights, cited July 15, 2019, <http://www.reports-and-materials.org/sites/default/files/reports-and-materials/Ruggie-report-7-Apr-2008.pdf>.

¹³ Report of the Special Representative of the Secretary-General, Protect, Respect and Remedy: A Framework for Business and Human Rights, UN Doc A/HRC/8/5, 7 April 2008; Office of the High Commissioner for Human Rights, cited July 15, 2019, <http://www.reports-and-materials.org/sites/default/files/reports-and-materials/Ruggie-report-7-Apr-2008.pdf>.

¹⁴ Claire Methven O'Brien, *Business and Human Rights: a Handbook for Legal Practitioners*; Council of Europe, 2018, cited July 15, 2019, https://www.coe.int/en/web/national-implementation/publications/handbooks?fbclid=IwAR29oo9XI_6Jj9A6dhHmG-TDp7RzoQX5vBueoH-o8I1MPjBxpcdGI9E-zSc.

(с) необхідність забезпечення прав і обов'язків – у разі їх порушення – відповідними й ефективними засобами правового захисту¹⁵.

У структурі Керівних принципів відображена ця концепція – концепція трьох основ (three “pillars” concept)¹⁶. Хоча кожна з цих основ витікає з існуючих принципів і норм міжнародного права прав людини, унікальна цінність Керівних принципів полягає в чіткому структуруванні відповідних обов'язків і відповідальності урядів і приватного сектору стосовно сучасних загроз правам людини, що виникають у ході підприємницької діяльності¹⁷.

Забезпечення поваги до прав людини та їх дотримання бізнесом у зонах конфліктів: основні підходи

Відкриваючи Форум ООН з бізнесу і прав людини у 2018 р., Верховний комісар ООН з прав людини Мішель Бачелет підкреслив, що незважаючи на те, що «держави несуть головну відповідальність за створення ефективної політики та регулювання підприємницької діяльності і захисту прав людини», центральним посилом Керівних принципів є те, що всі комерційні підприємства, великі та малі, мають незалежну відповідальність за дотримання прав людини». Тобто, незалежно від того, як держави виконують свої зобов'язання щодо захисту всіх прав людини, підприємства зобов'язані їх поважати. Більше того, у тих випадках, коли уряди не виконують своїх зобов'язань щодо захисту прав людини, підприємцям необхідно додатково проявляти належну обачність щодо прав людини. Зобов'язання поважати права людини повинні супроводжуватися практичними кроками, які дозволять підприємствам демонструвати, що вони поважають права людини в усіх своїх ланцюгах поставок¹⁸.

Широко підтримуваною в останні роки стала теза про те, що інтереси багатьох ключових суб'єктів – держав, міжнародної спільноти, бізнес-акторів – збігаються і прямо чи опосередковано спрямовані на забезпечення миру і безпеки. Відбулося певне поступове зближення приватного сектору й інших діючих осіб у напрямку миробудови й попередження конфліктів, які до цього розглядалися як такі, що належать винятково до арени високої політики. Практика ж доводить, що новою потужною тенденцією, яка все ще часто недооцінюється, є прагнення різних

¹⁵ Report of the Special Representative of the Secretary-General, Protect, Respect and Remedy: A Framework for Business and Human Rights, UN Doc A/HRC/8/5, 7 April 2008; Office of the High Commissioner for Human Rights, cited July 15, 2019, <http://www.reports-and-materials.org/sites/default/files/reports-and-materials/Ruggie-report-7-Apr-2008.pdf>.

¹⁶ Див: Керівні принципи щодо бізнесу і прав людини: Реалізація Рамкової програми Організації Об'єднаних Націй «Захист, повага і засоби захисту», пер. Катерина Бураковська, Юлія Разметаєва, Олена Уварова, Дмитро Філіпський, за заг. ред. Олени Уварової (Харків: Право, 2018).

¹⁷ Claire Methven O'Brien, *Business and Human Rights*.

¹⁸ The movement to ensure businesses uphold human rights is gaining momentum. 7th Annual UN Forum on Business and Human Rights / Opening remarks by UN High Commissioner for Human Rights Michelle Bachelet; Office of the High Commissioner for Human Rights, cited July 15, 2019, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23930&LangID=E>.

учасників – держави, корпорації, громадянське суспільство – взаємодіяти один з одним і співпрацювати з метою розв'язання глобальних проблем розвитку, які б урахували фактор стійкості бізнесу та його вплив на суспільство.

Водночас у межах ліберальної теорії капіталістичного світу ціла низка міждисциплінарних досліджень пояснює, що бізнес-актори здатні зробити значний внесок до забезпечення миру, пом'якшення негативних наслідків конфлікту. Наприклад, у Північній Ірландії компанії спеціально почали наймати католиків і протестантів у рівній пропорції, щоб створити умови для взаємодії двох груп міжконфесіонального конфлікту. Таким чином, певний тип бізнес-поведінки може сприяти миру.

Розвиток, орієнтований на людину (*human centred development*), в основі якого лежить безпека людини, є загальновизнаною й необхідною умовою мирного та прогресивного суспільства, і приватний бізнес може відігравати визначальну роль, підтримуючи такий розвиток.

Якщо всі ключові діючі особи суспільства будуть активно працювати над створенням і підтримкою передумов миру й недискримінаційних умов розвитку суспільства, світ досягне цих цілей. Надто довго бізнес було виключено з цих процесів і він не робив свого позитивного внеску. У ХХІ ст. лідери з усіх секторів діяльності шукають можливості для співпраці й партнерства, де бізнес розглядається як носій однієї з ключових ролей у суспільстві¹⁹. В окремих академічних дослідженнях справедливо вказується, що з огляду на існування суспільного договору про мир як універсальне людське прагнення, забезпечення миру може виступати гіперзавданням бізнесу, головною його метою, до якої бізнес має прагнути²⁰. Тим не менше, коли справа дійшла до мінімальних стандартів у сфері бізнесу і прав людини, багато навіть найбільш потужних бізнес-гравців не впоралися навіть з цим завданням. Бізнес традиційно дотримується формально юридичного підходу і, зокрема, не бере на себе відповідальності за поведінку своїх постачальників або своїх відокремлених підрозділів, дочірніх компаній. Поширеною серед представників бізнесу тезою є те, що з боку суб'єктів підприємницької діяльності достатньо не порушувати чинне законодавство країни, в якій здійснюється діяльність, навіть якщо воно не відповідає визнаним стандартам у сфері прав людини. З моменту затвердження Керівних принципів ООН багато компаній світу почали проявляти належну увагу забезпеченню поваги прав людини, але головними факторами для цього ставали небажання потрапляти в центр негативної уваги преси, ставати відповідачами у гучних судових процесах, зазнавати протидії місцевих громад, які негативно ставляться до відповідного виду бізнес-діяльності, тощо. Але для поглиблення цих тенденцій і їх більшої ефективності важливо, щоб у бізнеса було чітке розуміння

---

¹⁹ *Corporate Strategies Under International Terrorism and Adversity*, ed. by Gabriele G. S. Suder (Edward Elgar, 2006), 191.

²⁰ Thomas W. Dunfee and Tim L. Fort, "Corporate Hypergoals, Sustainable Peace, and the Adapted Firm," *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 36 (2003): 613.

того, якими є стандарти його належної поведінки щодо поваги прав людини. І ця прогалину в першу чергу має заповнювати держава, зокрема, через діяльність національної інституції захисту прав людини (в Україні – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини), прийняття і реалізацію Національних планів дій у сфері бізнесу і прав людини, в яких держави, на території яких триває конфлікт, зобов'язанням бізнесу у сфері прав людини має приділятися особлива увага. Ініціативи корпоративної соціальної відповідальності не повинні підмінити собою виконання зобов'язань бізнесу у сфері прав людини.

Слід зазначити, що в цілому література, в якій ставиться питання про відповідальну поведінку бізнесу в зонах, уражених конфліктом або з високим ризиком такого ураження, можна розділити на три частини: 1) література з «економіки збройного конфлікту», яка особливу увагу приділяє макроекономічним зв'язкам між бізнесом, торгівлею і конфліктами, а також відповідним політикам вирішення цих проблем; 2) література щодо корпоративної відповідальності й визначення співучасті бізнесу в порушеннях, які підпадають під дію міжнародного гуманітарного права й права у сфері прав людини; ця література фокусується на юридичних зобов'язаннях компаній; 3) література з корпоративної соціальної відповідальності, орієнтована на бізнес і сфокусована на корпоративному впливі на суспільство²¹.

Перш за все компанії мають сприяти у своїй діяльності попередженню насильницьких конфліктів й діяти в межах загального прагнення до миру, знижуючи ризики ескалації конфліктів у своїй власній комерційній діяльності²². Відповідальне ведення бізнесу означає, що компанія не повинна прямо або непрямо зумовлювати збройні конфлікти й порушення прав людини, або сприяти їх виникненню. Цей стандарт поширюється на всі ланцюги поставок компанії, на політику найму, яка діє в компанії, умови праці та забезпечення її безпеки, на політику взаємодії з місцевим населенням тощо²³.

Цей підхід є співзвучним з більш загальною ідеєю, яку в тому ж 2011 р. представила гарвардська бізнес-школа, – «ідея створення спільної цінності» («*creating shared value*»)²⁴. Цей принцип передбачає економічну цінність для бізнесу, але, крім того, створення цінності для суспільства шляхом задоволення його потреб і задач.

²¹ Philippe Le Billon, *Fuelling War: Natural Resources and Armed Conflicts* (New York: Routledge, 2013); Jonathan Goodhand, "From War Economy to Peace Economy? Reconstruction and State Building in Afghanistan," *Journal of International Affairs* 58 (2004): 155; Salil Tripathi, "Business in Armed Conflict Zones: How to Avoid Complicity and Comply with International Standards," *Politorbis* 50 (4) (2010): 56–83; Noam Lubell, "Challenges in Applying Human Rights Law to Armed Conflict," *International Review of the Red Cross* 87 (2005): 860–70.

²² *The Role of Business in the Responsibility to Protect*, ed. by J. Forrer and C. Seyle (Cambridge University Press, 2016).

²³ Ibid.

²⁴ Michael E. Porter and Mark R. Kramer, "The Big Idea: Creating Shared Value," *Harvard Business Review* 89 (2011): 2–17.

У моделі спільних цінностей соціальні проблеми лежать в основі, а не лишаються на периферії, як у мисленні корпоративної соціальної відповідальності²⁵.

У науковій літературі виокремлюють окремих підхід «забезпечення миру на основі бізнесу» («*business-based peacebuilding*»)²⁶. Ідеться, зокрема, про різні способи реагування суб'єктів підприємницької діяльності на конфлікти, які відбуваються на території, де компанія працює: 1) компанія може прийняти рішення не бути задіяною у конфлікт, що може потребувати збільшення внеску в безпеку компанії; 2) вона може повністю уникнути конфлікту, покинувши зону конфлікту й перенісши діяльність компанії; 3) нарешті третій варіант поведінки – прийняти заходи, які мінімізують негативні наслідки конфлікту або взагалі спрямовані на його вирішення, якщо це можливо²⁷.

Бізнес-сектор став ключовим адресатом посилів внутрішніх і міжнародних організацій у їх пошуках стратегічних партнерів для побудови стабільного миру. Вважається, що навіть в умовах відсутності політичного втручання корпоративні рішення – інвестувати, виробляти й наймати – мають можливість заохочувати, обмежувати або навіть руйнувати порядок денний і масштаби будь-якої спроби розбудови миру. Так само визнається, що бізнес-сектор може заважати прогресу в забезпеченні мирного вирішення конфлікту. Тому, прагнучи залучити бізнес до процесів забезпечення миру, зосереджуються на економічних аргументах (ефективність компаній страждає в умовах конфлікту й покращується в умовах миру), а також моральних аргументах²⁸. Тим не менше досвід інших країн доводить, що участь бізнес-сектору в конкретних задачах подолання наслідків конфлікту, у тому числі мінімізації негативних наслідків внутрішнього переміщення, набагато простіше запропонувати, ніж втілити. Інвестори не хочуть ризикувати своїм капіталом у нестабільних і непередбачуваних умовах. Тому після досягнення порога корпоративної активності послідовні спроби залучити приватний сектор до відповідних ініціатив мають тенденцію слабнути й припинятися. Тим не менше значення приватного сектору як джерела ресурсів, «ноу-хау» та інституційного потенціалу не зменшується.

В окремих державах бізнес підтримав зусилля держави щодо подолання негативних наслідків конфлікту шляхом інвестування у місцевий розвиток, програми

²⁵ Porter and Kramer, “The Big Idea.”

²⁶ Derek Sweetman, *Business, Conflict Resolution and Peacebuilding: Contributions from the Private Sector to Address Violent Conflict* (Routledge, 2009), 11.

²⁷ Janne Penttilä, *Business-based Contributions to Peacebuilding and Conflict Prevention – Identifying the Finnish Private Sector Potential*; School of Management Master's Degree Programme in Peace, Mediation and Conflict Research, 2017, cited July 15, 2019, <https://pdfs.semanticscholar.org/e084/5cadb216747d40e8f388a25a33e4c44a6d3e.pdf>.

²⁸ Mónica López-Santamaría, Merlin Patricia Grueso Hinestroza and Carlos Alberto Rodríguez Romero, “Corporate Social Responsibility and Peacebuilding: Analysis of a Multinational Company from Colombia,” *Cuadernos de Administración. Journal of Management* 33 (58) (2017): 45–57.

реінтеграції для екс-комбатантів, а також запровадження програм, які сприяють задоволенню потреб ВПО. Частково така активність обумовлена тим, що в такий спосіб компанії покращують середовище, в якому вони ведуть свою діяльність. Крім того, такі ініціативи відповідають очікуванням споживачів і часто власників компаній. Стимулом також є внутрішні політики компанії, транснаціональні вимоги, стандарти ООН, глобальна динаміка щодо корпоративної відповідальності бізнесу поважати права людини. Крім того, зростає розуміння того, що враховуючи обмеженість державних ресурсів і загрозу виникнення проблемних відносин між внутрішньо переміщеними особами й приймаючими їх громадами, діловий сектор може відіграти вирішальну роль у сприянні економічній і соціальній інтеграції населення, ураженого конфліктом.

Висновки

Сучасний етап розвитку міжнародного права прав людини актуалізує необхідність доктринального осмислення таких його положень:

– держави не є єдиними носіями обов'язків згідно з міжнародним правом, у тому числі у сфері прав людини. Поступово утвердилося і визнання корпорацій суб'єктами міжнародного права, що стало наслідком виходу за рамки класичних концепцій прав людини. Це означає, що бізнес-актори стають, серед іншого, носіями зобов'язань у сфері прав людини;

– принцип обов'язку бізнесу поважати права людини, який проявляється не тільки в тому, що бізнес не повинен порушувати права людини в обсязі, передбаченому чинним правом країни ведення підприємницької діяльності, але й у вимозі поважати права людини в обсязі визнаних міжнародних стандартів, а також проявляти належну обачність у сфері прав людини, що передбачає необхідність оцінювати ризики можливого негативного впливу своєї діяльності на права людини (*human rights due diligence*), запроваджувати механізми мінімізації таких ризиків та правові засоби захисту порушених прав на рівні самого бізнесу (оскільки можливість звернення до суду як засобу захисту, навіть за умов його ефективного функціонування, є надто обтяжливим, щоб бути єдиним інструментом захисту порушеного права);

– відповідальність бізнесу не тільки за свої власні дії, але й за «весь ланцюг поставок», тобто суб'єкт підприємницької діяльності має докласти всі можливі зусилля, щоб добросовісно пересвідчитися в тому, що його контрагенти не порушують права людини, наприклад, при виробленні продукції, яку такий суб'єкт надалі використовує у своїй діяльності;

– поширення юрисдикції держав на випадки порушення бізнесом прав людини, які мали місце на території інших держав.

Пошук відповідей на ці питання має ґрунтуватися на міждисциплінарному підході, який окрім досліджень у сфері права повинен ураховувати такі сучасні

теорії як «ідея створення спільної цінності» («*creating shared value*»), розвиток, орієнтований на людину («*human centred development*») та ін.

© О. Уварова, 2019

Бібліографія

- Business and Human Rights; Danish Institute on Human Rights. Cited July 15, 2019. <https://www.humanrights.dk/business-human-rights>.
- Corporate Strategies Under International Terrorism and Adversity*. edited by Gabriele G. S. Suder. Edward Elgar, 2006.
- Dunfee, Thomas W., and Tim L. Fort “Corporate Hypergoals, Sustainable Peace, and the Adapted Firm.” *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 36 (2003): 563–617.
- Goodhand, Jonathan. “From War Economy to Peace Economy? Reconstruction and State Building in Afghanistan.” *Journal of International Affairs* 58 (2004): 155.
- Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations ‘Protect, Respect and Remedy’ Framework; Office of the High Commissioner for Human Rights. Cited July 15, 2019. https://www.ohchr.org/documents/publications/GuidingprinciplesBusinesshr_eN.pdf.
- Implementation of general assembly resolution 60/251 of 15 march 2006 entitled “Human rights council” “Business and Human Rights: Mapping International Standards of Responsibility and Accountability for Corporate Acts” Report of the Special Representative of the Secretary-General (SRSG) on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises. Office of the High Commissioner for Human Rights. Cited July 15, 2019. <https://www.business-humanrights.org/sites/default/files/media/bhr/files/SRSG-report-Human-Rights-Council-19-Feb-2007.pdf>.
- Interview with John G. Ruggie; International Committee of the Red Cross, 30 Sep. 2012. Cited July 15, 2019. <https://www.icrc.org/en/international-review/article/interview-john-g-ruggie>.
- Le Billon, Philippe. *Fuelling War: Natural Resources and Armed Conflicts*. New York: Routledge, 2013.
- López-Santamaría, Mónica, Merlin Patricia Grueso Hinestroza, and Carlos Alberto Rodríguez Romero. “Corporate Social Responsibility and Peacebuilding: Analysis of a Multinational Company from Colombia.” *Cuadernos de Administración. Journal of Management* 33 (58) (2017): 45–57.
- Lubell, Noam. “Challenges in Applying Human Rights Law to Armed Conflict.” *International Review of the Red Cross* 87 (2005): 860–70.
- O’Brien, Claire Methven. *Business and Human Rights: a Handbook for Legal Practitioners*, Council of Europe, 2018. Cited July 15, 2019. https://www.coe.int/en/web/national-implementation/publications/handbooks?fbclid=IwAR29oo9XI_6Jj9A6dhHmG-TDp7RzoQX5vBueoH-o8I1MPjBxpcdGI9E-zSc.
- Penttilä, Janne. *Business-based Contributions to Peacebuilding and Conflict Prevention – Identifying the Finnish Private Sector Potential*, School of Management Master’s Degree Programme in Peace, Mediation and Conflict Research, 2017. Cited Jul 15, 2019. <https://pdfs.semanticscholar.org/e084/5cadb216747d40e8f388a25a33e4c44a6d3e.pdf>.

- Platform for Human Rights Indicators for Business – HRIB; Danish Institute on Human Rights. Cited Jul 15, 2019. <https://business-humanrights.org/en/platform-for-human-rights-indicators-for-business-hrib>.
- Porter, Michael E., and Mark R. Kramer, “The Big Idea: Creating Shared Value.” *Harvard Business Review* 89 (2011): 2–17.
- Ramona, Elisabeta. “Business and Human Rights: from Soft Law to Hard Law?” *CÍRLIG Juridical Tribune* 6, 2 (2016): 228–46.
- Recommendation CM/Rec(2016)3 of the Committee of Ministers to member States on human rights and business (Adopted by the Committee of Ministers on 2 March 2016 at the 1249th meeting of the Ministers’ Deputies); Council of Europe. Cited July 15, 2019. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805c1ad4.
- Report of the Special Representative of the Secretary-General, Protect, Respect and Remedy: A Framework for Business and Human Rights, UN Doc A/HRC/8/5, 7 April 2008; Office of the High Commissioner for Human Rights. Cited July 15, 2019. <http://www.reports-and-materials.org/sites/default/files/reports-and-materials/Ruggie-report-7-Apr-2008.pdf>.
- Report on the implementation of international human rights treaties in domestic law and the role of courts, adopted by the Venice Commission at its 100th plenary session (Rome, 10–11 October 2014). CDL-AD(2014)036-e; Venice Commission. Cited July 15, 2019. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2014\)036-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2014)036-e).
- Sweetman, Derek. *Business, Conflict Resolution and Peacebuilding: Contributions from the Private Sector to Address Violent Conflict*. Routledge, 2009.
- The movement to ensure businesses uphold human rights is gaining momentum. 7th Annual UN Forum on Business and Human Rights / Opening remarks by UN High Commissioner for Human Rights Michelle Bachelet. [Internet]; Office of the High Commissioner for Human Rights. Cited July 15, 2019. <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23930&LangID=E>.
- The Role of Business in the Responsibility to Protect*, edited by Forrer, J. and C. Seyle. Cambridge University Press, 2016.
- Tripathi, Salil. “Business in Armed Conflict Zones: How to Avoid Complicity and Comply with International Standards.” *Politorbis* 50 (4) (2010): 56–83.
- Wettstein, Florian. *Multinational Corporations and Global Justice Human Rights Obligations of a Quasi- Governmental Institution*. Stanford Business Books; 1 edition, 2009.
- Алексі, Роберт. “Інституціоналізація прав людини в демократичній конституційній державі.” У *Філософія прав людини*, за редакцією Ш. Гюсепата та Г. Ломанна, переклад з нім. О. Юдіна та Л. Доронічевої, 172–90. Київ: Ніка-Центр, 2008.
- Керівні принципи щодо бізнесу і прав людини: Реалізація Рамкової програми Організації Об’єднаних Націй «Захист, повага і засоби захисту». Переклад Катерина Буряковська, Юлія Разметаєва, Олена Уварова, Дмитро Філіпський. За заг. ред. Олени Уварової. Харків: Право, 2018.
- Христова, Ганна. “Зобов’язання держави у сфері прав людини.” У *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 3: Загальна теорія права*, 167. Харків: Право, 2017.

Bibliography

- Alexy, Robert. "Instytutstionalizatsiya prav lyudyny v demokratychniy konstytutsiyniy derzhavi [Institutionalizing Human Rights in a Democratic Constitutional State]." In *Filosofiya prav lyudyny*, za red. S. Gosepata ta G. Lomanna, per. z nim. O. Yudina ta L. Doronichevoyi, 172–90. Kyiv: Nika-Tsentr, 2008 (in Ukrainian).
- Business and human rights; Danish Institute on Human Rights. Cited July 15, 2019. <https://www.humanrights.dk/business-human-rights>.
- Corporate Strategies Under International Terrorism And Adversity*, edited by Gabriele G. S. Suder. Edward Elgar, 2006.
- Dunfee, Thomas W., and Tim L. Fort. "Corporate Hypergoals, Sustainable Peace, and the Adapted firm." *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 36 (2003): 563–617.
- Goodhand, Jonathan. "From War Economy to Peace Economy? Reconstruction and State Building in Afghanistan." *Journal of International Affairs* 58 (2004): 155.
- Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations 'Protect, Respect and Remedy' Framework; Office of the High Commissioner for Human Rights. Cited July 15, 2019. https://www.ohchr.org/documents/publications/GuidingprinciplesBusinesshr_eN.pdf.
- Implementation of general assembly resolution 60/251 of 15 march 2006 entitled "Human rights council" "Business and Human Rights: Mapping International Standards of Responsibility and Accountability for Corporate Acts" Report of the Special Representative of the Secretary-General (SRSG) on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises. Office of the High Commissioner for Human Rights. Cited Jul 15, 2019. <https://www.business-humanrights.org/sites/default/files/media/bhr/files/SRSG-report-Human-Rights-Council-19-Feb-2007.pdf>.
- Interview with John G. Ruggie; International Committee of the Red Cross, 30 Sep. 2012. Cited July 15, 2019. <https://www.icrc.org/en/international-review/article/interview-john-g-ruggie>.
- Kerivni pryntsyropy shchodo biznesu i prav lyudyny: Realizatsiya Ramkovoï prohramy Orhanizatsii Ob"yednanykh Natsiy «Zakhyst, povaha i zasoby zakhystu» [Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementation of the United Nations Framework Program for Protection, Respect and Protection]. Pereklad: Kateryna Buryakovs'ka, Yuliya Razmyetayeva, Olena Uvarova, Dmytro Filip's'kyi. Za zah. red. Oleny Uvarovoï. Kharkiv: Pravo, 2018 (in Ukrainian).
- Khrystova, Hannah. "Zobov'yazannya derzhavy u sferi prav lyudyny [Obligations of the State in the Field of Human Rights]." U *Velyka ukrayins'ka yurydychna entsyklopediya*: u 20 t. T. 3: Zahal'na teoriya prava, 167. Kharkiv: Pravo, 2017 (in Ukrainian).
- Le Billon, Philippe. *Fuelling War: Natural Resources and Armed Conflicts*. New York: Routledge, 2013.
- López-Santamaría, Mónica, Merlin Patricia Grueso Hinestroza, and Carlos Alberto Rodríguez Romero. "Corporate Social Responsibility and Peacebuilding: Analysis of a Multinational Company from Colombia." *Cuadernos de Administración. Journal of Management* 33 (58) (2017): 45–57.
- Lubell, Noam. "Challenges in Applying Human Rights Law to Armed Conflict." *International Review of the Red Cross* 87 (2005): 860–70.

- O'Brien, Claire Methven. *Business and Human Rights: a Handbook for Legal Practitioners*, Council of Europe, 2018. Cited July 15, 2019. https://www.coe.int/en/web/national-implementation/publications/handbooks?fbclid=IwAR29oo9XI_6Jj9A6dhHmG-TDp7RzoQX5vBueoH-o8I1MPjBxpcdGI9E-zSc.
- Penttilä, Janne. *Business-based Contributions to Peacebuilding and Conflict Prevention – Identifying the Finnish Private Sector Potential*, School of Management Master's Degree Programme in Peace, Mediation and Conflict Research, 2017. Cited Jul 15, 2019. <https://pdfs.semanticscholar.org/e084/5cadb216747d40e8f388a25a33e4c44a6d3e.pdf>.
- Platform for Human Rights Indicators for Business – HRIB; Danish Institute on Human Rights. Cited July 15, 2019. <https://business-humanrights.org/en/platform-for-human-rights-indicators-for-business-hrib>.
- Porter, Michael E. and Mark R. Kramer, "The Big Idea: Creating Shared Value." *Harvard Business Review* 89 (2011): 2–17.
- Ramona, Elisabeta. "Business and Human Rights: from Soft Law to Hard Law?" *CÍRLIG Juridical Tribune* 6, 2 (2016): 228–46.
- Recommendation CM/Rec(2016)3 of the Committee of Ministers to member States on human rights and business (Adopted by the Committee of Ministers on 2 March 2016 at the 1249th meeting of the Ministers' Deputie), Council of Europe. Cited July 15, 2019. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805c1ad4.
- Report of the Special Representative of the Secretary-General, Protect, Respect and Remedy: A Framework for Business and Human Rights, UN Doc A/HRC/8/5, 7 April 2008, Office of the High Commissioner for Human Rights. Cited July 15, 2019. <http://www.reports-and-materials.org/sites/default/files/reports-and-materials/Ruggie-report-7-Apr-2008.pdf>.
- Report on the implementation of international human rights treaties in domestic law and the role of courts, adopted by the Venice Commission at its 100th plenary session (Rome, 10–11 October 2014). CDL-AD(2014)036-e; Venice Commission. Cited July 15, 2019. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2014\)036-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2014)036-e).
- Sweetman, Derek. *Business, Conflict Resolution and Peacebuilding: Contributions from the Private Sector to Address Violent Conflict*. Routledge, 2009.
- The movement to ensure businesses uphold human rights is gaining momentum. 7th Annual UN Forum on Business and Human Rights / Opening remarks by UN High Commissioner for Human Rights Michelle Bachelet. [Internet]; Office of the High Commissioner for Human Rights. Cited July 15, 2019. <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23930&LangID=E>.
- The Role of Business in the Responsibility to Protect*, edited by Forrer, J. and C. Seyle. Cambridge University Press, 2016.
- Tripathi, Salil. "Business in Armed Conflict Zones: How to Avoid Complicity and Comply with International Standards." *Politorbis* 50 (4) (2010): 56–83.
- Wettstein, Florian. *Multinational Corporations and Global Justice Human Rights Obligations of a Quasi- Governmental Institution*. Stanford Business Books; 1 edition, 2009.

Олена Уварова. Бізнес і права людини в умовах конфлікту: міждисциплінарні пошуки нової концепції

Анотація. У статті розглядається концепція бізнесу і прав людини, яка перебуває на стадії свого активного формування й ставить перед юридичною наукою нові питання: хто є носієм обов'язків у сфері прав людини, чи обмежена відповідальність бізнесу у сфері прав людини формальним виконанням приписів внутрішнього права держави, у чому полягає зміст вимоги до бізнесу проявляти належну обачність у сфері прав людини (*human rights due diligence*), якими є зобов'язання бізнесу у сфері прав людини в умовах конфлікту, яким чином держава має забезпечувати повагу до прав людини з боку бізнесу.

Пошук відповідей на ці питання потребує вироблення міждисциплінарного підходу, що базується на концепціях, які представлені різними науковими дисциплінами й які сьогодні існують відокремлено одна від одної, хоча шукають відповіді на однакові питання. У статті в цьому аспекті розглянуто також концепцію створення спільних цінностей й розвитку, орієнтованого на людину.

Ключові слова: бізнес і права людини; обов'язок поважати; належна обачність у сфері прав людини; Керівні принципи ООН щодо бізнесу і прав людини; створення спільних цінностей; орієнтований на людину розвиток.

Елена Уварова. Бизнес и права человека в условиях конфликта: междисциплинарные поиски новой концепции

Аннотация. В статье рассматривается концепция бизнеса и прав человека, находящаяся на стадии своего активного формирования и ставящая перед юридической наукой новые вопросы: кто является носителем обязанностей в сфере прав человека, ограничивается ли ответственность бизнеса в сфере прав человека формальным выполнением предписаний внутреннего права государства, в чем заключается смысл требования к бизнесу проявлять должную осмотрительность в области прав человека (*human rights due diligence*), каковы обязательства бизнеса в сфере прав человека в условиях конфликта, каким образом государство должно обеспечивать уважение прав человека со стороны бизнеса.

Поиск ответов на эти вопросы требует выработки междисциплинарного подхода, основанного на концепциях, которые представлены различными научными дисциплинами и существующие сегодня обособленно друг от друга, хотя и ищущие ответы на одинаковые вопросы. В статье в этом аспекте рассмотрены также концепции создания общих и развития, ориентированного на человека.

Ключевые слова: бизнес и права человека; обязанность уважать; должная осмотрительность в области прав человека; Руководящие принципы ООН в отношении бизнеса и прав человека; создание общих ценностей; ориентированное на человека развитие.

Olena Uvarova. Business and Human Rights in Conflict: An Interdisciplinary Search for a New Concept

Abstract. The article discusses the concept of business and human rights, which is at the stage of its active formation and poses new questions for legal science: who is the bearer of obligations in the field of human rights, is the responsibility of business in the field of human rights limited to the formal implementation of the requirements of the state's law, what is the meaning of the human rights due diligence requirement to business, what are the obligations of business in the

field of human rights in the period of the conflict, how should the state ensure human rights respect by businesses.

Finding answers to these questions requires the development of an interdisciplinary approach based on concepts that are presented by various scientific disciplines and exist today separately from each other, although they are looking for answers to the same questions. The article in this aspect also examines the concepts of creating common and human-oriented development.

Business & Human Rights (BHR) framework have acquired particular relevance during the last decade. Its logic is based on the statement that business actors have a significant impact on the enjoyment of human rights by people within the field of their *modus operandi*, and must therefore consider the risks that their operations might create and that can violate or contribute to violating human rights.

An impact that a business may have on human rights can affect various actors: its employees, employees of its suppliers, its customers, migrants, vulnerable groups (children, persons with disabilities, elderly people etc.), communities and many others. Such an impact may be manifested in discrimination, forced labor, environmental damage and many other ways within a wide range of industries and economic activities (e.g. agriculture, textile industry, oil and gas industry, finance, education, healthcare and others).

The United Nations BHR framework does not introduce any legally binding instruments for business. However, it does make it clear that business actors must respect human rights.

Traditional human rights theory considers a state as the only subject that has obligations in the sphere of human rights. However, recent developments are indicating that there are other important actors bearing respective obligations – businesses. Initially, the idea was building on the notion of corporate social responsibility, which emphasizes various aspects of ethical business conduct and does not introduce any legal requirements. Today it comprises a legal concept, which is expressed in documents of the United Nations, directives of the European Union, the Council of Europe resolutions, judicial decisions and national legislations.

The task of States is to create an effective mechanism for preventing human rights violations by business and minimizing the risks of such violations at the national level.

Keywords: business and human rights; obligation to respect; due diligence in the field of human rights; UN Guiding Principles for Business and Human Rights; creation of common values; human-centered development.

Одержано / Received 03.08.2019